

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก
THE ETHICAL LEADERSHIP OF SECONDARY SCHOOL PRINCIPALS IN MUANG
DISTRICT, TAK PROVINCE

นลธวัช ยูทธวงศ์^{*1}

^{1,2}อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์, วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น

*ผู้รับผิดชอบบทความ : nontawat192498@gmail.com

Nontawat Yuttawong ^{*1}

^{1,2}Lecturer-Master of Educational Administration Program, Faculty of Education,

Northern College

*Corresponding author: nontawat192498@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร 2) เพื่อศึกษาแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม และ 3) เพื่อประเมินแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก จำนวน 165 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ การหาค่าเฉลี่ย การหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) ศึกษาแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร โดยใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา 3) ประเมินแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก โดยใช้แบบประเมินเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก จำนวน 165 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ การหาค่าเฉลี่ย การหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก พบว่า โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับ มาก
2. ผลการศึกษาแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก ใน 4 ด้าน พบว่า 1) ด้านหลักขรราวาสธรรม 4 ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนควรยึดหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ มีความซื่อสัตย์ จริงใจ รักษา คำพูด อดทน อดกลั้น มีน้ำใจเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม 2) ด้านหลักพรหมวิหาร 4

Received : 20 August 2020

Revised : 11 September 2020

Accepted : 10 October 2020

Online publication date : 30 December 2020

ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนควรยึดหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ การแสดงออกถึงการมีน้ำใจ ยินดีช่วยเหลือทุกคนให้ได้รับการพัฒนาตนเอง ยกย่องผู้อื่น และปฏิบัติกับทุกคนด้วยความเสมอภาค 3) ด้านหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนควรยึดหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ การแสดงออกถึงความรัก ความพึงพอใจในตำแหน่งหน้าที่ ปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล 4) ด้านหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนควรยึดหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ การแสดงออกถึงความยินดีเต็มใจช่วยเหลือ ให้โอกาสผู้อื่น ใช้คำพูดที่สุภาพ ถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์ และปฏิบัติตนวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย

3. ผลการประเมินแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดตาก พบว่า โดยรวมและรายด้าน มีความเหมาะสม อยู่ในระดับ มาก

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม / ผู้บริหาร / โรงเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

The purposes of the research 1) investigate the ethical leadership, 2) explore the approaches to the ethical leadership and 3) evaluate the approaches to the ethical leadership of secondary school principals in Muang District, Tak Province. For collecting and analyzing data; in terms of 1) investigating the ethical leadership, the questionnaires were used to collect data from the samples who were 165 teachers in the secondary schools in Muang District, Tak Province, and the collected data were analyzed by percentages, arithmetic means, standard deviation. For 2) exploring the approaches to the ethical leadership, the interviews were used to collect data from 9 experts, and the collected data were analyzed by content analysis. In terms of 3) evaluating the approaches to the ethical leadership, Tak Province, the suitability assessment forms were used to collect data from the samples who were 165 teachers in the secondary schools in Muang District, Tak Province, and the collected data were analyzed by percentages, arithmetic means, standard deviation.

The findings of the research indicated that;

1. In terms of investigating the ethical leadership of secondary school principals in Muang District, Tak Province, it was found that; on the whole, the ethical leadership of secondary school principals in Muang District, Tak Province seemed to be at the high level.

2. For exploring the approaches to the ethical leadership of secondary

school principals in Muang District, Tak Province, it can be said that the approaches to the ethical leadership of secondary school principals in Muang District, Tak Province comprised 4 sides. 1) In the side of Gharavasa-dhamma 4, the secondary school principals should be based on religious principles in order to guide the development of persons; that is, honesty, sincerity, tolerance, kindness, sacrifice and doing things for the benefit of others. 2) In terms of Brahmavihara 4, the secondary school principals should be based on religious principles in order to guide the development of persons; that is, kindness, willingness to help other people to improve themselves, giving praise to others, and sharing equity with other people. 3) For Iddhipada 4, the secondary school principals should be based on religious principles in order to guide the development of persons; that is, expressing love and satisfaction, including passion into work, intention, carefulness, and using the reasons for solving problems. 4) In terms of Sangahavatthu 4, the secondary school principals should be based on religious principles in order to guide the development of persons; that is, willingness to help other people, giving others a chance, speaking in a polite way, passing on useful knowledge, and consistency.

3. In terms of evaluating the approaches to the ethical leadership of secondary school principals in Muang District, Tak Province, it was found that; on the whole, the suitability assessment of the approaches to the ethical leadership of secondary school principals in Muang District, Tak Province seemed to be at the high level.

Keywords: Ethical leadership / Executive / Secondary School

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวดที่ 5 หน้าที่ของรัฐ มาตรา 54 บัญญัติว่ารัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ต้องดำเนินการดูแลและพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ให้เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ราชกิจจานุเบกษา, 2560 : 14-15) ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2545 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 6 ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมไทยในการ

ดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และได้กำหนดแนวทางไว้ในมาตรา 23 ว่าการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 5)

การจัดการศึกษาจึงนับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของประเทศ เนื่องจากความสามารถและศักยภาพในการพัฒนาประเทศขึ้นอยู่กับองค์ความรู้ของคนในชาติ ประเทศที่มีพลเมืองมีการศึกษาดี้อยู่ได้เปรียบในการแข่งขันเสมอ ไม่ว่าจะเป็นด้านเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม (ไพบุลย์ แจ่มพงษ์ และอรุณ จันทวานิช, 2542 : 2-12 ; อ่างถึงใน ประคอง รัศมีแก้ว, 2551 : 1) แต่การศึกษาดีมีความรู้ ยังไม่เพียงพอ พลเมืองต้องมีคุณธรรม จริยธรรมด้วย จึงจะส่งผลให้ประเทศเจริญก้าวหน้า ซึ่งสถานศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และที่สำคัญผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นตัวกำหนดทิศทางการทั้งทางบวก (ทางที่ดี) และทางลบ (ทางที่ไม่ดี) (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556 : 180-181)

แต่ในปัจจุบันจะเห็นว่าสภาพปัญหาด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รุนแรง ซับซ้อนมากขึ้น ทำให้คนไทยทุกคนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว หันไปพึ่งวัตถุดิบว่าวัตถุ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ คือ สิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต โดยลืมนึกถึงศักยภาพของร่างกายและจิตใจของตนเอง ซึ่งมีพลังและศักยภาพมากกว่าวัตถุ (พระพาบ ชิตมาโร (ปีสะหวาด), 2556 : 2) เมื่อคนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นวัตถุเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะเยาวชนไทยที่ตกอยู่ในสภาพวัตถุนิยม จึงทำให้ทุกคนแสวงหาดิ้นรน สร้างปัญหาให้กับสังคมไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ขาดคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิต ทำให้มีปัญหาเกิดขึ้นในสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด ลักขโมย ฉกชิงวิ่งราว จี้ปล้น และปัญหาข่มขืนแล้วฆ่า จำเป็นที่คนในสังคมต้องช่วยกันส่งเสริมค่านิยมที่ดีของไทยให้กับเยาวชนไทย โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในสังคม (เนตรพัฒนา ยาวีราช, 2556 : 12; อ่างถึงใน นลธวัช ยุทธรังค์, 2560 : 1) สภาพปัญหาดังกล่าวจำเป็นที่ทุกคนทุกฝ่ายในสังคมไทยต้องหันมาส่งเสริม ปลุกฝัง พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ให้กับเยาวชนและคนในสังคมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จนเกิดเป็นความรู้ สามารถฝึกฝน และอบรมให้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติได้ (สลิทธิพิท ชูชาติ, 2556 : 9) ซึ่งจริยธรรมขั้นต้นที่ทุกคนในสังคมเดียวกันต้องปฏิบัติ คือ เบญจศีล หรือศีล 5 ข้อ ซึ่งเป็นหลักการที่ควรจดจำ ได้แก่ 1) การงดเว้นหรือการห้ามฆ่าสัตว์ 2) การงดเว้นหรือการห้ามลักทรัพย์ 3) การงดเว้นหรือการห้ามประพฤติดูผิดประเวณี 4) การงดเว้นหรือการห้ามพูดเท็จ 5) การงดเว้นหรือการห้ามเสพของมีเงินเมา ส่วนเบญจจรกรรม 5 ประการ ที่เป็นหลักการที่ควรประพฤติปฏิบัติ มีลักษณะคู่กัน ได้แก่ 1) มีเมตตากรุณา 2) มีสัมมาอาชีวะ ยินดีในสิ่งที่ตนมี 3) มีกามสังวร สรรวมในกาม 4) มีสัจจะ มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรงต่อกัน 5) มีสติรอบคอบ (จำเริญรัตน์ จิตต์จิรจรรย์, 2557 : 408-413; อ่างถึงใน นลธวัช ยุทธรังค์, 2560 : 1)

จึงเห็นได้ว่าจริยธรรมมีความสำคัญต่อบุคคล สังคม และชาติบ้านเมืองของทุกประเทศ ซึ่งเป็น หลักเกณฑ์ที่เป็นหลักยึดให้กลุ่มบุคคลในสังคมประพฤติปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สถานศึกษาเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ปลูกฝัง ส่งเสริม และพัฒนาให้ทุกคนเป็นคนดี ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีคุณธรรม จริยธรรมเป็นหลักยึดในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสม (นลธวัช ยุทธวงศ์, 2560 : 2) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภัสสร รองแหยม (2552 : 16) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กรในการที่จะทำให้งานบรรลุถึงความสำเร็จ ในการบริหารงาน และต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรมในการบริหารเป็นหลักในการพัฒนาองค์กร ไปสอดคล้องกับงานวิจัยของ จรินทร์ ศรีวรสาร (2557 : 16) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กร ที่จะทำให้งานบรรลุความสำเร็จ จึงต้องมีผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อควบคุมตนเองให้ปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นลธวัช ยุทธวงศ์ (2560 : 35) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่สูงสุดในสถานศึกษา มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จ จึงจำเป็นที่จะต้องสรรหาผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีทักษะในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อความสำเร็จในการบริหารงานให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่สำคัญของการบริหารจัดการศึกษา เพราะมีความใกล้ชิดกับผู้เรียนและชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีคุณสมบัติ คือ มีความรู้ มีความสามารถ มีทักษะ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีลักษณะที่ดี ซึ่งจะส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางการศึกษา จึงควรมีแนวทางในการปฏิบัติที่อยู่ในกรอบของคุณธรรม จริยธรรม อันจะส่งผลให้การปฏิบัติงานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ (วิเชียร บุญกล้า, 2550; อ่างถึงใน สลิลทิพ ชูชาติ, 2556 : 1-2)

ผู้วิจัยตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรมในตัวบุคคลของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกเป็นพฤติกรรมต่าง ๆ ในการบริหารงาน จึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดตาก เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้บริหารสถานศึกษานำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของคุณธรรม จริยธรรม และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาของหน่วยงานทางการศึกษาอื่น ๆ ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษาแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดตาก
3. เพื่อประเมินแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดตาก

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เนื้อหาตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาโดยประยุกต์แนวคิดของ ฌันฐวรรณ ฐิตาคม (2556 : 16-23); เรต้า จันท์เหลือง (2556 : 17-18); สลิลทิพ ชูชาติ (2556 : 39-79); นลธวัช ยุทธวงศ์ (2560 : 46-51) และเลิศศักดิ์ ภาคาผล (2560 : 41-44) มากำหนดขอบเขต เป็นกรอบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก ใน 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านหลักทวารวาสธรรม 4 ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ 2) ด้านหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา 3) ด้านหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา 4) ด้านหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา

ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และแหล่งข้อมูล

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก ได้แก่ โรงเรียนตากพิทยาคม โรงเรียนผดุงปัญญา โรงเรียนถนอมราษฎร์บำรุง โรงเรียนวังประจวบวิทยาคม และโรงเรียนวังหินกิตติวิทยาคม จำนวน 5 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2561 รวมทั้งสิ้น จำนวน 282 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก ได้แก่ โรงเรียนตากพิทยาคม โรงเรียนผดุงปัญญา โรงเรียนถนอมราษฎร์บำรุง โรงเรียน วังประจวบวิทยาคม และโรงเรียนวังหินกิตติวิทยาคม จำนวน 5 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2561 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้ กลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น จำนวน 165 คน กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยมีขั้นตอนการสุ่ม ดังนี้ 1) แบ่งประชากรออกเป็นชั้นภูมิ โดยใช้โรงเรียน ๆ เป็นตัวแปรแบ่งชั้นภูมิ 2) กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นภูมิตามสัดส่วน 3) สุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายให้ได้กลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนด

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 4 คน และผู้บริหารโรงเรียน มัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก จำนวน 5 คน ในปีการศึกษา 2561 รวมทั้งสิ้น จำนวน 9 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นครูผู้สอน จำนวน 165 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก ผู้วิจัยใช้แบบประเมินเก็บข้อมูลจากครูผู้สอน จำนวน 165 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้านความเหมาะสมของแนวทาง โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านที่ 3 ด้านหลักอิทธิบาท 4 อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.79$) รองลงมาคือ ด้านที่ 2 ด้านหลักพรหมวิหาร 4 อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.77$) ด้านที่ 4 ด้านหลักสังคหวัตถุ 4 อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.74$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายคือ ด้านที่ 1 ด้านหลักขรवासธรรม 4 อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.73$) ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก 1) ด้านหลักขรवासธรรม 4 ผู้บริหารโรงเรียนควรยึดหลักธรรมของศาสนามาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ มีความซื่อสัตย์ จริงใจ รักษาคำพูด อดทน อดกลั้น มีน้ำใจเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม 2) ด้านหลักพรหมวิหาร 4 ผู้บริหารโรงเรียนควรยึดหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ การแสดงออกถึงการมีน้ำใจยินดีช่วยเหลือทุกคนให้ได้รับการพัฒนาตนเอง ยกย่องผู้อื่น และปฏิบัติกับทุกคนด้วยความเสมอภาค 3) ด้านหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารโรงเรียนควรยึดหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ การแสดงออกถึงความรัก ความพึงพอใจในตำแหน่งหน้าที่ ปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล 4) ด้านหลักสังคหวัตถุ 4 ผู้บริหารโรงเรียนควรยึดหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ การแสดงออกถึงความยินดีเต็มใจช่วยเหลือ ให้โอกาสผู้อื่น ใช้คำพูดที่สุภาพ ถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์ และปฏิบัติตนวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย

3. ผลการประเมินแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก โดยรวมและรายด้าน มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านที่ 2 ด้านหลักพรหมวิหาร 4 มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$) รองลงมาคือ

ด้านที่ 4 ด้านหลักสังคหวัตถุ 4 มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$) ด้านที่ 3 ด้านหลักอิทธิบาท 4 มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายคือด้านที่ 1 ด้านหลักฆราวาสธรรม 4 มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$) ตามลำดับ

อภิปรายผล

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก อภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

ผลการศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก โดยรวมและรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับ มาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความตั้งใจ มุ่งมั่น เอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ย่อถ้อต่ออุปสรรคต่าง ๆ ร่วมแก้ไขปัญหาพิจารณาปัญหาด้วยความรอบคอบ มีอธยาศัยดี มีน้ำใจ ให้เกียรติ ยกย่องชมเชย มีใจเป็นกลาง ประสานกับทุกคนด้วยความเสมอภาค ตัดสินปัญหาบนพื้นฐานของข้อมูล ยินดีเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่น ใช้คำพูดที่สุภาพ ถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์ ปฏิบัติตนวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย มีความจริงใจ เทียงตรง ยุติธรรม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เสียสละ มีน้ำใจ และเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นไปตามแนวคิดของ เนตรพัฒนา ยาวีราช (2556 : 18) ที่กล่าวว่า จริยธรรมในตัวบุคคลมีความสำคัญมากต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งประกอบด้วยความประพฤติที่ดีต่าง ๆ ซึ่งบุคคลนั้นมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ยังไปสอดคล้องกับงานวิจัยของ สลลทิพ ชูชาติ (2556 : 111-114) ได้วิจัยเรื่อง พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับมากทุกด้าน และไปสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงทิพา พุ่มไม้ (2557 : 79-81) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็น

รายด้าน พบว่า ด้านการครองงานสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการครองตน และด้านการครองคนต่ำสุด และอยู่ในระดับมากทุกด้าน

ผลการศึกษาแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตาก มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้ 1) ด้านหลักฆราวาสธรรม 4 ผู้บริหารโรงเรียนควรยึดหลักธรรมนี้มาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน เป็นไปตามแนวคิดของ สวัสดิ์ ทองมีเพชร (2541 : 32; อ้างถึงใน นลธวัช ยุทธวงศ์, 2560 : 49) ที่กล่าวว่า ฆราวาสธรรม 4 เป็นหลักธรรมการครองเรือนในการดำเนินชีวิตของฆราวาส 2) ด้านหลักพรหมวิหาร 4 ผู้บริหารโรงเรียนควรยึดหลักธรรมนี้มาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน เป็นไปตามแนวคิดของ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, 2541 : 8-9; อ้างถึงใน ญัฐวรรณ ฐิตาคม, 2556 : 19-20) ที่กล่าวว่า พรหมวิหารธรรม 4 เป็นหลักธรรมที่บุคคลผู้มีคุณธรรมครบถ้วนบริบูรณ์พึงปฏิบัติ 4 ประการ

คือ มีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา 3) ด้านหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารโรงเรียนควรยึดหลักธรรมนี้มาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน เป็นไปตามแนวคิดของ พระคณฺย อานาวิโล (บุญสาร, 2554 : 42) ที่กล่าวว่า หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมในการครองงาน เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา และ 4) ด้านหลักสังคหวัตถุ 4 ผู้บริหารโรงเรียนควรยึดหลักธรรมนี้มาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน และเป็นไปตามแนวคิดของ เนตรพัฒนา ยาวีราช (2556 : 86-87) ที่กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคีกัน ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา

ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดตาก มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้ โดยรวมและรายด้าน มีความเหมาะสม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านที่ 2 ด้านหลักพรหมวิหาร 4 มีความเหมาะสม อยู่ในระดับ มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านที่ 4 ด้าน หลักสังคหวัตถุ 4 มีความเหมาะสม อยู่ในระดับ มาก ด้านที่ 3 ด้านหลักอิทธิบาท 4 มีความเหมาะสม อยู่ในระดับ มาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายคือ ด้านที่ 1 ด้านหลักฆราวาสธรรม 4 มีความเหมาะสม อยู่ในระดับ มาก ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้ประเมินเห็นว่าแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียน มีความเหมาะสม สามารถนำแนวทางไปปฏิบัติได้จริง สอดคล้องกับความต้องการของครูผู้สอน ซึ่งแนวทางภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 4 ด้านนี้ จะทำให้ผู้บริหารโรงเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ในการปฏิบัติตน และการปฏิบัติงาน สามารถนำแนวทางจริยธรรมทั้งหมดนี้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และการบริหารจัดการภายในโรงเรียนของตนเองให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลได้เหมาะสม เป็นไปตามแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2546 : 113-114; อ้างถึงใน นลวัช ยุทธวงศ์, 2560 : 49-50) ที่กล่าวว่า ฆราวาสธรรม 4 หมายถึง ธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน และหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ประกอบด้วย สัจจะ ทมะ ชันติ จาคะ เป็นไปตามแนวคิดของ วรญา ทองอุ่น (2548 : 210-212; อ้างถึงใน ญัฐวรรณ ฐิตาคม, 2556 : 24-25) ที่กล่าวไว้ว่า ผู้ใดมีคุณธรรมตามพรหมวิหาร 4 ผู้นั้นได้ชื่อว่า เป็นผู้ที่มีความพอดีธรรมเกื้อกูลต่อผู้อื่น ซึ่งมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และเป็นไปตามแนวคิดของ สมพร เทพสิทธิ (2542 : 29; อ้างถึงใน เมย์ อำนวยพันธ์วิไล, 2556 : 50) ที่กล่าวถึง อิทธิบาท 4 ว่าเป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝังให้มีขึ้นในจิตใจและพัฒนาให้เจริญงอกงามจนกลายเป็นมโนธรรม เนื่องจากเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย 4 ประการ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา และเป็นไปตามแนวคิดของเนตรพัฒนา ยาวีราช (2556 : 86-87) ได้กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ บุคคล และประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคีกัน ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความจริงใจ มีความยุติธรรม เสียสละ และมีน้ำใจ
2. ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีความเข้าใจเห็นใจ เอื้ออาทร ยินดีเต็มใจช่วยเหลือ ยกย่อง ชมเชย และมีใจหนักแน่นเป็นกลาง
3. ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีความรักพึงพอใจในหน้าที่ มีความมุ่งมั่นพยายาม เอาใจใส่ และพิจารณาไตร่ตรองด้วยความรอบคอบ
4. ผู้บริหารโรงเรียนต้องให้คำปรึกษาช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ ใช้คำพูดที่เหมาะสม สุภาพอ่อนหวาน และปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย นำเชื่อถือเป็นที่ไว้วางใจ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนในด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น ด้านการมองโลกในแง่ดี ด้านการเอาใจเขามาใส่ใจเรา และด้านการยึดระบบ คุณธรรมในการบริหารงาน
2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 38 และสถานศึกษาสังกัดอื่น ๆ
3. ควรมีการพัฒนาเครื่องมือตรวจสอบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 38 และสถานศึกษาสังกัดอื่น ๆ

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2541). **กรอบความคิดเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2545**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560**. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก ตราไว้ ณ วันที่ 6 เมษายน พุทธศักราช 2560 เป็นปีที่ 2 ในรัชกาลปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- จรินทร ศรีวรสาร. (2557). **การศึกษาพฤติกรรมในการครองตน ครองคน ครองงาน ของผู้บริหารสถานศึกษา ระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- จำเริญรัตน์ จิตต์จิรจรรยา. (2557). **จริยศาสตร์ : ปรัชญาจริยะสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ณัฐวรรณ ฐิตาคม. (2556). การประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ดวงทิพา พุ่มไม้. (2557). การศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- นลธวัช ยุทธวงศ์. (2560). จริยธรรมผู้บริหารสถานศึกษาที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนกลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1. ตาก : วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น.
- เนตร์พัฒนา ยาวิราช. (2556). จริยธรรมธุรกิจ. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร : บริษัท ทริปปี้ล กรุ๊ป จำกัด.
- ประคอง รัศมีแก้ว. (2551). คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพ. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระดนนัย อานาวิโล (บุญसार). (2554). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสถานศึกษา : กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาจังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2541). พระในบ้าน. กรุงเทพมหานคร : คาชาวรรณการพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพาบ ชิตมาโร (ปีสะหวาด). (2556). ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักขรรษาธรรม 4 โรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 1 กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพบุลย์ แจ่มพงษ์ และอำรุง จันทวานิช. (2542). “การศึกษา : แนวทางการพัฒนาคุณภาพ”. วารสารวิชาการ, 2 (กันยายน 2542) : 2-12.
- เมย์ อำนวยพันธ์วิไล. (2556). วิธีการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กตามหลักอิทธิบาท 4 ของกลุ่มโรงเรียนชาวนวลักษณ์ อำเภอลำลูกเกดบุรี จังหวัดกำแพงเพชร. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2556). ภาวะผู้นำ ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เรดำ จันทร์เหลือง. (2556). การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาธรรม 4 ของตำรวจจราจร
สถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เลิศลักษณ์ ภาคาผล. (2560). การบริหารงานสถานศึกษาโดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหาร
สถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดเทศบาลในจังหวัดสมุทรปราการ.
วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัย
ราชภัฏธนบุรี.
- วรรณ ทองอุ่น. (2548). มนุษยสัมพันธ์ในองค์กร. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- วิเชียร บุญกล้า. (2550). การศึกษาการใช้หลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 3.
วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- สมพร เทพสิทธิ์า. (2542). คุณธรรมและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : สภาสังคมสงเคราะห์แห่ง
ประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สลิลทิพ ชูชาติ. (2556). พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษา.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา.
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สวัสดิ์ ทองมีเพชร. (2541). การพัฒนาคุณธรรม. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภัทสร รongแฮม. (2552). พฤติกรรมผู้นำในการครองตน ครองคน และครองงาน
ของผู้บริหารสถานศึกษาตามทรรศนะของผู้บริหาร ครูและผู้ปกครองสังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเทพสตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ปฏิรูป
การศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.